

УДК 378.094.016:[373.3.015.31:613]

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ГІГІЄНИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

М.М.Нечитайло, Т.І.Публічук

Анотація. У статті проаналізовано особливості підготовки майбутніх учителів початкової школи до гігієнічного виховання молодших школярів.

Ключові слова: гігієна, гігієнічне виховання, здоровий спосіб життя, система оздоровлення.

Аннотация. В статье проанализированы особенности подготовки будущих учителей начальной школы к гигиеническому воспитанию младших школьников.

Ключевые слова: гигиена, гигиеническое воспитание, здоровый образ жизни, система оздоровления.

Summary: The peculiarities of training of future primary school teachers to hygienic upbringing of junior pupils are analyzed in this article.

Key words: hygiene, health education, healthy living, the system recovery.

Актуальність дослідження. Належні умови життєдіяльності вчителів та учнів загальноосвітніх навчальних закладів – об'єктивний атрибут її ефективності. Людина, її життя та здоров'я є домінуючим пріоритетом нашої держави. Це узаконено у статті 3 Конституції України: «Людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю...» [9].

Питання охорони здоров'я дитини посідає чільне місце в «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті», в якому наголошується на тому, що «необхідно всіх дітей шкільного віку охопити медичним доглядом і безплатною підготовкою до школи, забезпечити своєчасну діагностику дітей з особливостями психофізичного розвитку» [10].

Огляд досліджень і публікацій. Проблема гігієнічного виховання молоді цікавила у свій час Т.Кампанеллу, Ф.Рабле, Т.Мора, М.Монтеня, Дж.Локка, К.Гельвеція, Ж.-Ж.Руссо, І.Бецку, М.Новікова, М.Чернишевського, В.Белінського, О.Герцена, М.Корфа, М.Бунакова, В.Фармаковського, І.Мільмана, М.Бернштейна, В.Воскресенського, В.Загвязинського та ін.

В останні десятиріччя важливе місце в роботах Н.Абаскалової, Ю.Бойчук, Г.Брадїк, О.Вакуленко,

Матеріали V Міжнародного семінару «Концептуальні основи підготовки спеціалістів: традиції та перспективи в контексті реалій сучасної освіти»

Г.Голобородько, В.Горашук, О.Дубогай, В.Зайцева, Т.Книш, С.Кондратюк, С.Лебедченко, В.Нестеренко, Л.Овчиннікової, І.Поташнюк, С.Симоненко, Н.Тригуб, присвячених проблемі збереження здоров'я, посідають питання формування здорового способу життя у майбутніх учителів, підготовки їх до пропаганди серед учнів здорового способу життя.

Постановка проблеми. Але нині слід визнати, що саме освітнє середовище виступає одним із найбільш впливових факторів ризику здоров'я дітей. Специфіка сучасного навчального процесу обумовлена як тривалістю навчального дня і великою кількістю домашніх завдань, так і структурою діяльності, кількістю, темпом і способами подачі інформації, вихідним функціональним станом і адаптивністю учня, характером емоційного фону тощо. Проблеми забезпечення відповідних санітарно-гігієнічних умов у загальноосвітніх навчальних закладах нині особливо загострюються у зв'язку з упровадженням національної програми інформатизації галузі освіти, створення єдиної інформаційно-комп'ютерної системи управління освітою, розвитку інформаційної інфраструктури навчальних закладів.

Тому сьогодні назріла потреба у створенні в навчальному закладі умов, що забезпечують виховання в учнів бережливого ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших людей як найвищої цінності. Відтак одним із актуальних завдань сучасної школи є створення комфортного, екологічного, психологічно здорового освітнього середовища для учнів шляхом впровадження науково-ефективних технологій, що сприяють адаптації та визначають умови для саморозвитку і творчої реалізації школярів. Успішне виконання даного завдання, своєю чергою, можливе лише за умови особистісної та фахової готовності самих педагогів до здійснення гігієнічного виховання учнів.

Мета статті. Актуальність окресленої проблеми зумовила потребу проаналізувати особливості підготовки майбутніх учителів початкової школи до гігієнічного виховання молодших школярів.

Виклад основного змісту дослідження. Одним з аспектів всебічного розвитку підрастаючого покоління є формування здорового способу життя дитини і гігієнічне виховання.

Мета гігієнічного виховання – це формування здорової людини, здатної довго і щасливо жити в суспільстві [8, с. 106]. Досягти цієї мети можливо, якщо вирішити як стратегічні, так і тактичні завдання.

У попередженні захворювань та стимулюванні до здорового способу життя дітей та підлітків значна роль належить школі. Слушно зауважує М.С.Гончаренко: «Саме в шкільному віці формуються такі якості особистості, як комунікабельність, моральність, духовність, чесність, а також гігієнічні звички і навички, необхідні здорові потреби» [3, с. 52].

Педагогам необхідно щодня, непомітно й неухильно виховувати молодшого школяра, щоб він усвідомив необхідність зміцнення здоров'я і навчився цьому мистецтву. Щоб успішно впоратися з цим завданням, педагоги повинні мати певну теоретичну й практичну підготовку з питань гігієни.

Відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти (від 20 квітня 2011 р.) гігієнічне виховання молодших школярів здійснюється в рамках вивчення навчального предмету «Основи здоров'я», що має за мету формування здоров'язбережувальної компетентності учнів на основі оволодіння ними знаннями про здоров'я та безпеку, практичними навичками здорового способу життя і безпечної поведінки, формування в них ціннісного ставлення до життя і здоров'я, сприяння їх фізичному, психічному, соціальному і духовному розвитку [6, с.117-118]. Тому в процесі фахової підготовки майбутні учителі початкових класів вивчають курс «Основи здоров'я з методикою викладання».

Насамперед, проводиться робота над засвоєнням майбутніми учителями змісту ключових понять. Вони безпосередньо знайомляться із метою та основними завданнями гігієни як «медичної науки, що вивчає вплив навколишнього середовища та виробничої діяльності на здоров'я людини і розробляє оптимальні, науково-обґрунтовані вимоги до умов життя та праці населення» [11, с. 93].

У студентів формується переконання в тому, що прищеплення школярам навичок особистої гігієни буде сприяти підвищенню медико-гігієнічних знань, попередженню захворювань, травматизму, отруєнню організму, попередженню короткозорості й порушення постави, різних інфекційних захворювань.

Особливо важливим є ознайомлення майбутніх учителів початкових класів із особливостями гігієнічного виховання молодших школярів, оскільки «... для оптимальної побудови системи гігієнічного виховання педагогу необхідно володіти знаннями про специфіку психофізіологічного розвитку молодших школярів, ... про особливості розвитку їх емоційно-вольової сфери» [1, с. 42].

Студентам важливо вміти так побудувати процес гігієнічного виховання, щоб він містив у себе:

по-перше, актуалізацію всіх джерел морально-інтелектуального досвіду вихованців (такими джерелами є: діяльність – навчальна, суспільно корисна; стосунки між дітьми у колективі, стосунки

вихованців з педагогами та батьками; естетика побуту; світ природи та мистецтва);

по-друге, правильне співвідношення форм діяльності й освіти на даному віковому етапі;

по-третє, інтегрування критеріїв вихованості в оцінку всіх без винятку видів діяльності і проявів особистості вихованців [2, с. 16].

Відповідно, на першій план виступає завдання виховання в молодших школярів потреби в гігієні як життєво важливій цінності, свідомого прагнення до ведення здорового способу життя, до «самотворення» і творення навколо себе здорового середовища проживання – формування валеологічної культури особистості як частини її загальної культури [4, с. 112]. Далі, на наступних етапах, здійснюється розвиток гігієнічних навичок і звичок у процесі цілеспрямованого виховання.

Також окрема увага на заняттях приділяється аналізу санітарно-гігієнічного аспекту сучасного уроку в початковій школі. Студентам доводиться до відома, що зовнішніми факторами, які впливають на санітарно-гігієнічний аспект уроку, є: гігієна навчальних приміщень та праці вчителя й учнів; фізіологічно-гігієнічні передумови організації процесу навчання; організація та зміст гігієнічного навчання й виховання учнів.

На лабораторному занятті студенти аналізують «Державні санітарні правила і норми влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу», яких слід дотримуватися в організації навчально-виховного процесу вчителям та керівникам закладів освіти» [5].

Справедливо зауважує Ю.Л.Веневцева, що «абсолютно необхідними на кожному занятті з дітьми молодшого шкільного віку є фізкультхвилинки» [2, с. 254]. Тому окреме практичне заняття присвячується аналізу педагогічної та санітарно-гігієнічної цінності фізкультхвилинки, які студенти, зі свого боку, успішно проводять під час проведення уроків «Основи здоров'я» на педагогічній практиці.

Також студенти залучаються до безпосередньої реалізації мети та завдань гігієнічного виховання молодших школярів шляхом проведення уроків «Основи здоров'я», наприклад, на такі теми: «Здоров'я людини» (здоров'я та його ознаки; порушення здоров'я (травми, захворювання) та їх профілактика; ріст і розвиток людини); «Фізична складова здоров'я» (щоденне піклування про своє здоров'я; розпорядок дня; постава школяра; робоче місце першокласника; правила особистої гігієни; догляд за руками; харчування і здоров'я; овочі, фрукти, молочні продукти, їх значення для росту та розвитку; фізичні вправи і загартовування; активний і пасивний відпочинок); «Соціальна складова здоров'я» (піклування про здоров'я в сім'ї; безпечні місця для ігор і розваг; поведінка в небезпечних ситуаціях; телефони аварійних служб; поведінка дитини в автономній ситуації у населеному пункті; побутові небезпеки; місця підвищеної небезпеки у школі; вибір безпечного маршруту від школи додому; безпечний перехід проїжджої частини дороги; правила користування громадським транспортом); «Психічна і духовна складові здоров'я» (унікальність людини: повага до себе та інших людей; народні традиції, родинні свята і здоров'я; емоції та настрої людини; рішення і наслідки: рішення для здоров'я).

У рамках проходження педагогічної практики студенти мають можливість вивчити досвід гігієнічного виховання школярів учителями початкових класів навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №2-гімназія» м. Бар Вінницької області, які працюють над науково-дослідним проектом «Здорова дитина – щаслива родина».

Мета проекту – формування в учнів позитивної мотивації щодо ведення здорового способу життя; перетворення навчального закладу в центр культури здоров'я; залучення батьків та громадськості до роботи з пропаганди культури здоров'я та здорового способу життя; здійснення фізичного, санітарно-гігієнічного виховання школярів.

Вони знайомляться із основними завданнями, які вирішуються педагогами: 1) проведення спільних заходів для дітей з фізичної культури, основ здоров'я, власної гігієни, раціонального харчування; 2) створення єдиного інформаційного простору, спрямованого на формування в учнів свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я громадян як до найвищої цінності; 3) вивчення історичного, національного досвіду здорового способу життя; 4) вивчення ставлення молодших школярів до свого здоров'я через анкетування; 5) формування вміння цінувати життя, здоров'я в усіх проявах; 6) формування належного рівня обізнаності учнів із актуальними питаннями збереження здоров'я; 7) вироблення навичок здорового способу життя, збереження та зміцнення свого здоров'я; 8) виховання учнів у дусі відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточуючих; 9) виховання потреби у регулярних заняттях фізичною культурою і дотриманні режиму дня, у прагненні до оволодіння санітарно-гігієнічними знаннями і навичками.

Студенти вивчають систему оздоровлення, що пропонується в межах проекту: загартовування, ходьба, ранкова гімнастика і тренування, водні процедури, єдність із природою, активний відпочинок або праця на свіжому повітрі, здоровий сон, раціональне харчування та зміна видів діяльності тощо.

Матеріали V Міжнародного семінару «Концептуальні основи підготовки спеціалістів: традиції та перспективи в контексті реалій сучасної освіти»

В результаті проведеної роботи у майбутніх учителів початкової школи формується переконання у тому, що саме в молодому шкільному віці особливо актуальним є формування гігієнічних навичок та звичок, вироблення у дитини потреби та досвіду ведення здорового способу життя.

Висновки. Загалом слід зауважити, що сучасна початкова школа має дбати про гігієнічне виховання школярів, працюючи над зміцненням їхнього здоров'я, вдосконаленням душевного розвитку і захисних властивостей, поліпшенням органічної та розумової працездатності, вихованням у них особистої гігієнічної культури, почуття турботи про своє здоров'я; розвитком у них потреби у фізичному вдосконаленні, при цьому забезпечуючи душевне й психологічне благополуччя дітей.

Але задля ефективного виконання поставлених завдань вищі педагогічні навчальні заклади мають, зі свого боку, забезпечити належний рівень готовності майбутніх учителів початкової школи до здійснення гігієнічного виховання молодших школярів.

Література

1. Актуальные вопросы валеологии : Экспресс-диагностика индивид. психофизиологических параметров личности // Материалы регион. науч.-практ. конференции. – Екатеринбург, 1997. – 346 с.
2. Веневцева Ю. Л. Валеология : новое или забытое старое? / Ю. Л. Веневцева // Традиционные и нетрадиционные методы оздоровления детей : Тезисы докладов V Междунар. науч.-практ. конференции. – Ижевск : Образование, 1996. – 187 с.
3. Гончаренко М. С. Задачи практической валеологии / М. С. Гончаренко. –С.-Петербург, 1996. – 89 с.
4. Гундаров И. А. Актуальные вопросы практической валеологии / И. А. Гундаров // Валеология : Диагностика, средства и практика обеспечения здоровья. - СПб., 1993. – 174 с.
5. Державні санітарні правила і норми влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу. – Режим доступу до ресурсу: <http://uazakon.com>.
6. Державний стандарт початкової загальної освіти // Офіційний вісник України. – 2011. –№ 33. – С. 104-120.
7. Заков В. С. Бережім своє здоров'я : рекомендації дітям та їх батькам / В. С. Заков. – К. : Ранок, 2004. – 64 с.
8. Казначеев В. П. Теоретические основы валеологии. Фундаментальные основы / В. П. Казначеев. – Новосибирск, 1993. – 186 с.
9. Конституція України. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.osvita.org.ua>.
10. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті». – Режим доступу до ресурсу : <http://www.osvita.org.ua>.
11. Торохова Е. И. Валеология : Словарь / Е. И. Торохова. – М. : Наука, 1999. – 218 с.